El Vell de Dmanisi*

per Joan Abad i

Albert Aulines

---

* *Article publicat el 17 d'octubre de 2005 al Diari de Girona (pàgina 27) amb el títol* "Dmanisi, clau de la colonització del continent europeu".

El món de la paleoantropologia és dinàmic i canviat com n'hi ha pocs en el camp de la ciència: la descoberta d'un nou fòssil pot fer canviar teories, paradigmes i arbres genealògics fins aquell moment ben establerts. Això és el que ha passat en més d'una ocasió des que es van iniciar la paleoantropologia a mitjans del segle XIX (a partir de la descoberta dels primers homes de neandertal). Alguns exemples famosos de fòssils que han modificat la percepció de l'evolució humana són: *"Little Foot"* (*Australopithecus Africanus* localitzat a Sterkfontein, Sud-àfrica), "*Lucy*" (*Australopithecus afarensis* a Hadar, Etiòpia) o "*Turkana Boy*" (*Homo ergaster*, al llac Turkana, Kenya).

Aquests últims anys, els estudiosos de la paleoantropologia segueixen amb expectació les excavacions que cada estiu es realitzen en un jaciment asiàtic que està modificant substancialment el que fins avui era un dels arguments més acceptats i sòlids de l'evolució humana: que els primers homínids a migrar d'Àfrica (el que en l'argot científic s'anomena "*Out of Africa*") van ser els *Homo erectus*, unes criatures altes, de complexió semblant a la nostra, que caminaven a grans passos i que tenien un cervell voluminós. Aquest jaciment s'anomena Dmanisi i està situat a l'estat de Geòrgia, al sud del Caucas.

Figura 1. *Detall de l'excavació arqueològica del jaciment de Dmanisi (Geòrgia). Les restes arqueològiques que s'hi han localitzat (fauna, indústria lítica, Homo) pertanyent al plistocè inferior. (Fotografia: Joan Garcia).*

A principis d'estiu d'aquest 2005 Jordi Agustí i David Lordkipanidze van publicar el llibre "*Del Turkana al Cáucaso. La evolución de los primeros pobladores de Europa*". Recomanem la seva lectura perquè aporta les darreres novetats per conèixer la sortida dels primers homínids fora d'Àfrica i la seva expansió cap a Europa i Àsia. Després de fer una extens recorregut als orígens més remots de la nostra espècie (els primats fòssils i els primers homínids africans) i que serveix d'introducció a aquesta temàtica, els autors descriuen amb detall el jaciment de Dmanisi, les seves troballes i el seu significat en el conjunt de l'evolució humana.

Dmanisi és un jaciment extraordinari per la quantitat i la diversitat dels fòssils descoberts corresponents a una edat pròxima als 2 milions d'anys: homínids, fauna (amb espècies avui extingides: *mamuthus meridionalis*, *equus stenonis* o *stephanorhinus etruscus*), indústria lítica (amb eines de pedra molt rudimentàries atribuïbles al mode 1: *choppers*, còdols tallats i esclats) i altres dades igualment interessants de tipus geològic, climatològic, palinològic i sedimentològic. De tot aquest conjunt destaca la troballa d'homínids perquè és molt difícil localitzar-ne en cronologies tan antigues. D'entre els nombrosos fragments fòssils identificats com a homínids són d'especial interès dues mandíbules i quatre cranis perquè ens permeten fer un retrat d'aquests individus: eren d'estatura baixa (un metre i mig), amb extremitats inferiors poc desenvolupades i amb un cervell d'uns 600 cc (un cervell tant petit que al setembre de 2002 la revista americana National Geographic definia aquest homínids d'aquesta manera: "*tenían el cerebro de un mosquito*"). Independentment de la seva classificació taxonòmica (pels seus descobridors es tracta d'una nova espècie homínida: *Homo georgicus*), el missatge *revolucionari* d'aquests fòssils és que posen de manifest que els primers homínids que van sortir d'Àfrica fa uns dos milions d'anys no eren tant alts ni les seves extremitats inferiors estaven tant desenvolupades ni tenien el cervell tant gran com fins ara es creia.

Però, és al final del llibre que els seus autors informen d'un fet realment sorprenent i que dedueixen a partir d'un dels cranis de Dmanisi: el número 4 o "*El Vell de Dmanisi*". Aquest crani pertany a un homínid d'uns 40 o 50 anys (molt vell per l'època) i s'ha conservat pràcticament sencer: només li falten les dents. L'absència d'alvèols a la mandíbula indica que el "*El Vell de Dmanisi*" va perdre les dents molts anys abans de morir, la qual cosa fa permet suposar que va poder sobreviure tot aquest temps gràcies a l'ajuda de la resta del clan. Tot i que aquest tipus de comportament cooperatiu s'ha documentat en d'altres jaciments arqueològics (el "*Vell de La Chapelle-aux-Saints*", per exemple, era un neandertal que va viure fa 100.000 anys a l'actual França), fins avui no se n'havia descobert una prova tan antiga. És per això que Agustí i Lordkipanidze consideren que "*El Vell de Dmanisi*" representa "*la primera evidència d'humanitat profunda*".

A finals del setembre de 2005, els mitjans de comunicació han donat a conèixer l'estudi realitzat per l'arquitecte Jordi Bosch titulat "*Envejecimiento y vivenda*", el qual analitza la situació de l'habitatge de la gent gran a Catalunya i que ha rebut el premi Rogeli

Duocastella 2004 atorgat per l'Obra Social "la Caixa". Algunes dades que aporta aquest estudi són alarmants: més de 8.000 avis viuen en habitatges considerats ruïnosos, uns 6.600 no disposen d'aigua corrent, 16.000 estan sense lavabos i un 75 % dels avis viu en habitatges no accessibles. En conjunt, aquest estudi revela que algunes de les condicions de vida i necessitats bàsiques d'una part significativa de la gent gran que actualment viu a Catalunya no estan prou cobertes.

El registre fòssil evidencia que "*El Vell de Dmanisi*" va poder sobreviure una vegada es va quedar sense dents gràcies a la protecció i a la cura que va rebre per part del seu clan. És incomprensible, per tant, que quasi dos milions d'anys després, en la *desenvolupada* societat catalana actual (amb mitjans tècnics suficients i amb departaments administratius específics sobre aquesta qüestió) encara hi hagi algunes mancances estructurals (com en el cas de l'habitatge estudiat per Jordi Bosch) per a l'atenció a la gent gran. Potser, tal com diuen Peter Andrews i Christopher Stringer en un dels articles del llibre editat pel conegut paleontòleg Stephen Jay Gould i titulat "*El libro de la vida*", el que fet que l'espècie humana actual hagi estat batejada com a Homo sapiens s'ha convertit, més que en una descripció científica, en un repte.